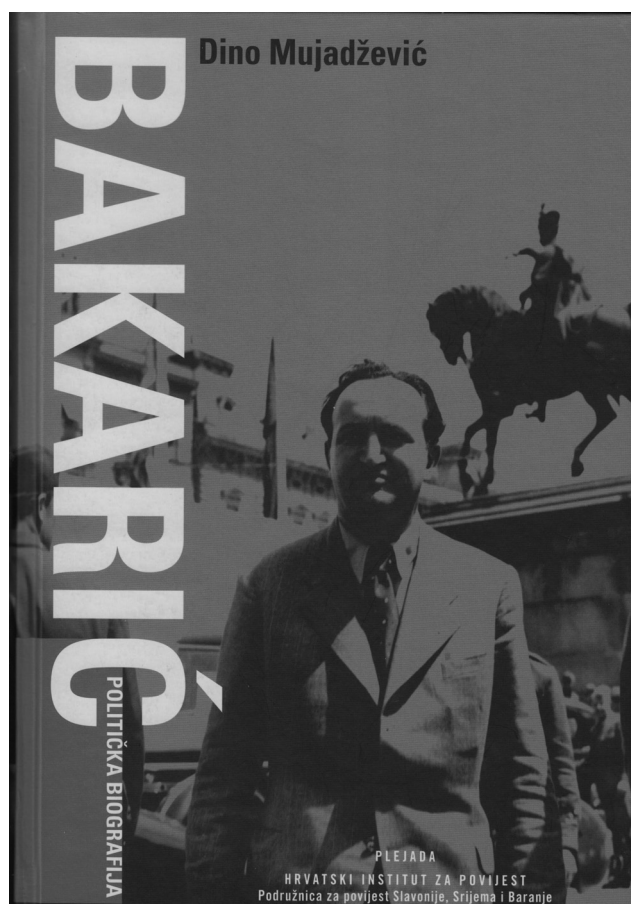

Dino Mujadžević

Bakarić: politička biografija

Plejada, Zagreb, 2011.

Dejan Jović

Pišući svojedobno o raspadu Jugoslavije u svojoj sam knjizi *Jugoslavija: država koja je odumrla* (2003) u jednoj bilješci konstatirao da je zapanjujuće što jedna od ključnih osoba hrvatske politike u 20. stoljeću, Vladimir Bakarić, još nema svoju biografiju. Knjigom Dine Mujadževića *Bakarić – politička biografija* taj se "propust" ispravlja. Pred nama je – uz knjigu Zorke Zović-Svobode *Bakarićeva kritika distributivnog socijalizma* (Naše teme, 1989), koja je malo poznata jer nikad nije bila široko distribuirana – prva monografska studija koja se isključivo fokusira na toga hrvatskog i jugoslavenskog političara koji je imao središnje mjesto u hrvatskoj politici od 1945. do 1983.

Biografija Vladimira Bakarića nije samo knjiga o Bakariću. Zapravo, čak mi se čini da je u onim dijelovima u kojima govori o njemu kao o ličnosti, o njegovu karakteru, privatnom životu i osobnim preferencijama – najtanja. Za razliku od suvremenih biografskih pristupa Josipu Brozu Titu, od kojih mnogi upravo inzistiraju na "privatnom životu" (što god ta fraza značila kad je riječ o takvim ličnostima), ovdje nema ni spomena, primjerice, Bakarićeve supruge Marije Šoljan-Bakarić – osobe koja je i sama imala svoju biografiju. Riječ je, dakle, kao što i sam autor napominje već u naslovu, o političkoj, a ne o osobnoj ili intelektualnoj biografiji. Takvo stogo razgraničenje između političkog djelovanja, na jednoj, i intelektualnoga i osobnog, na drugoj strani, ujedno je i vrlina i nedostatak ove knjige. Nedostatak, zato što je teško, rekao bih čak i nemoguće, naročito u jednome u biti ideokratskom sustavu kakav je bio jugoslavenski socijalizam, političko djelovanje odvojiti od ideje i ideologije. Vrlina, zato što je knjiga doista koncizan, odlično strukturiran i precizan prikaz Bakarićeve političkog djelovanja, koje je nerazdvojivo od suvre-

Dejan Jović, izvanredni profesor međunarodnih odnosa na Fakultetu političkih znanosti. E-pošta: dejan.jovic@fpzg.hr

mene hrvatske povijesti, a u mnogim aspektima i od hrvatske suvremenosti.

U tom smislu, Mujadžević je napisao djelo koje ima širu važnost za analizu hrvatske i jugoslavenske politike u socijalizmu. Njegov rad rasvjetljava i objašnjava neke aspekte te politike koji nam nisu bili uopće poznati, ili nisu bili potpuno poznati, ili smo ih zaboravili u okviru *politike selektivnog zaborava* socijalističkog razdoblja koja se vodila nakon 1990.

Od novih i doista važnih novih interpretacija istaknuo bih, prije svega, autora iscrpan i vrlo koristan opis odnosa dvojice prvaka Komunističke partije Hrvatske Andrije Hebranga i Vladimira Bakarića. U ovoj knjizi Bakarić je prikazan kao ideološki mekši od Hebranga, kao pragmatičan i polupopustljiv političar kad je riječ o alternativnim političkim opcijama, makar u ratnom razdoblju. "Bez obzira na promjenu smjera na vrhu, nema dokaza da je politički komesar GŠH Vladimir Bakarić ikada prihvatio ili provodio komunističku radikalizaciju", piše Dino Mujadžević (str. 79). Hebrang je bio veći *nacionalist* od Bakarića, dok je Bakarić bio pragmatičniji i orijentiraniji na poticanje sudjelovanja Hrvata u partizanskim jedinicama. Mujadžević, naime, potvrđuje da je inicijalni odaziv Hrvata u partizane bio slab, što su primjećivali i Tito i Bakarić. Za razliku od mitskih socijalističkih interpretacija o masovnome i podjednakom sudjelovanju svih naroda u NOB-u, i to već od prvog dana, ova knjiga trezveno i precizno govori o teškoćama koje su hrvatski partizani imali u regrutiranju boraca – naročito u etnički hrvatskim krajevima (str. 98 i 99, potom 109, 117. i d.). Istodobno, ona pokazuje i kako sam Bakarić ignorira tu činjenicu, iako je bio svjestan stvarnog stanja, kako bi ZAVNOH proglasio jedinom predstavnikom hrvatskog naroda, a time osigurao bolju poziciju Hrvatske u Jugoslaviji nakon rata. Time postaje tvorac *službene interpretacije* rata, koji se kasnije pretvara u mit o masovnosti NOB-a, a ta interpretacija – i to ne samo kod Bakarićevih sljednika i poštovatelja, nego i kod onih koji su bili na sasvim drugoj strani političke razdjelnice – traje do danas. I današnja je Hrvatska, naime, prihvatila tu Bakarićevu interpretaciju te ističe masovno sudjelovanje u antifašizmu kao temelj svoje državnosti. Mujadžević izaziva i socijalističku i postsocijalističku *službenu interpretaciju*. Na tome mu treba najiskrenije čestitati i poželjeti mnogo uspjeha.

Autor, nadalje, pokazuje i koliko je teško bilo uspostaviti kako-takvo povjerenje između Srba i Hrvata tijekom NOB-a. Time nam implicitno objašnjava i važnost djelovanja samog Bakarića i njegove – u pogledu na nacionalno pitanje vrlo osjetljive – linije u partiji, i to i u ratnome i u kasnijem razdoblju. Bakarić je znao da je ideja *bratstva i jedinstva* tek ideja od koje neće biti ništa ne bude li se radilo na otklanjanju onih politika koje konfrontiraju Hrvate i Srbe. S te pozicije, koja je jednim dijelom izraz njegovog internacionalizma, a drugim i pragmatične analize ratnih ciljeva, on postaje mnogo osjetljiviji i oprezniji kad je posrijedi *nacionalno pitanje* od Hebranga.

Knjiga daje i mnogo realističniju sliku odnosa partizana prema ustašama, domobranima i četnicima. Već je ranije Stevan K. Pavlowitch u svojoj knjizi *Hitlerov novi antiporedak* (Hitler's New Disorder) pokazao da bi svaka interpretacija koja inzistira na postojanju čvrstih "blokova", to jest jedinstvene ustaške, partizanske, rojalističko-četničke ili bilo koje druge vojske, bila manjkava jer ne uzima u obzir česte promjene taktike, kao ni

relativnu samostalnost (ponegdje i kaotičnost) djelovanja pojedinih jedinica unutar svake od tih vojski odnosno politika. Mujadževićeva knjiga pokazuje da je partizanska vojska, također, bila prilično pragmatična, djelomice i neprincipijelna, kad je posrijedi bio odnos prema njezinim protivnicima. U nekim je slučajevima relativno blago postupala prema zarobljenicima, a u drugim je bila nemilosrdna. To nije ovisilo samo o ljudima koji su se zatekli na terenu i koji nisu uvijek slijedili *liniju* vrha, nego i o procjeni samog vrha o tome što bi u tom trenutku i na tom terenu bilo najučinkovitije.

Kad je riječ o poslijeratnom razdoblju, Mujadževićeva analiza je nešto manje inovativna, iako u određenim aspektima ostaje pionirska. On pokazuje teškoće u uspostavljanju "civilnog" (što god to značilo) nadzora nad vojskom, a naročito nad tajnim službama. Bakarić više puta upozorava na njihovo potpuno autonomno djelovanje u Hrvatskoj. Zanimljiva je i korisna njegova interpretacija odnosa Bakarića prema Krleži, kao i pitanje odnosa Hrvatske prema Katoličkoj crkvi. U tretiranju ove druge teme možda se moglo više napisati o međunarodnom kontekstu u kojemu se taj odnos uspostavljao – a taj kontekst su presudno odredili talijansko-jugoslavenski odnosi, to jest pitanje Trsta i Istre. Moglo se, vjerojatno, više napisati i o Bakarićevim odnosima s bečkim kardinalom Franzom Koenigom, naročito nakon Drugoga vatikanskog koncila. Ipak, i dio o poslijeratnoj Hrvatskoj je iznimno koristan jer nam, bez ikakvih tendencioznosti, daje uvid u karakter, uspjehe i neuspjehe Narodne odnosno Socijalističke Republike Hrvatske. Taj dio knjige Bakarića prikazuje kao osobu koja je evoluirala u odnosu prema svojem ranom razdoblju: od revolucionarnoga (i pomalo liberalnog) antinacionalista pretvorio se u konzervativnog antinacionalista – čuvara poretka. On pokušava Hrvatsku pozicionirati što bolje u Jugoslaviji i odbija je napustiti čak i kad preuzima federalne funkcije. Istodobno, u samoj Hrvatskoj djeluje oštro prema svojim protivnicima: najprije se obračunava s Hebrangom, potom djelomice s Ivanom Stevom Krajačićem, potom sa "srpskom grupom" u KPH (Žigić, Brkić, Opačić), potom s Tuđmanom, pa s hrvatskim proljećarima 1971. itd. Bakarić nije bio osoba koja je pod svaku cijenu htjela zadržati *status quo*: u Hrvatskoj je unutarstranačkih obračuna bilo vjerojatno više nego u ijednoj drugoj republici bivše Jugoslavije. U tom smislu, sam Bakarić postaje kontroverzan: s jedne strane, on je sve konzervativniji čuvar poretka i sve veća prepreka novim generacijama, a s druge je strane inicijator i sudionik ozbiljnih unutarnjih sukoba, pa čak i promotor novih ljudi i nove generacije. Hrvoje Klasić ga u svojoj novoj knjizi prikazuje i kao glavnog začetnika sukoba s *Praxisom*. U što se pretvorila osoba koju je i sam Milovan Đilas 1953. smatrao svojim saveznikom?

Mujadževićeva knjiga pomaže i da se razumije odnos između Bakarića i Tita. Iz svega što je u njoj napisano može se zaključiti da je Bakarić istinski cijenio Titovu poziciju i da se s njim u svemu bitnom slagao. Bakarić, inače, nije bio lojalan ni svim svojim partijskim šefovima (primjerice Hebrangu) ni drugim autoritetima. Štoviše, znao je biti iznenađujuće oštar i provokativan, čak i kad je riskirao da time poremeti odnose u vrhu. U tom se smislu njegov odnos prema Titu ne može opisati kao izraz njegova *poslušna* karaktera. On je Tita istinski cijenio i pokušao mu je na svaki način pomoći održavanjem protitoističke politi-

ke u Hrvatskoj. U tome je, u bitnome, uspio. Bakarićevska struja u Savezu komunista Hrvatske osamdesetih je godina pokazala iznimnu lojalnost titoističkom konceptu i nikad nije prešla na nacionalističke pozicije. Za razliku od toga, kritičari Bakarićeva pristupa u SKH krenuli su upravo u tom smjeru. Treba uočiti, naime, da bliskost s Titom već u zadnjim godinama Titova života, a naročito nakon njegove smrti, više nije bila prednost kojom bi se mogla graditi politička karijera, nego jedna vrsta hrabre i osamljene pozicije. Mujadžević interpretira Bakarića u posljednje tri godine njegova života (1980-1983) kao najvećeg titoista i najveći autoritet u Predsjedništvima SFRJ i CK SKJ. Međutim, činjenica da je ostao lojalan Titu nije mu zapravo pomagala nego ga je činila osamljenijim, a nikako moćnijim. Bilo bi stoga

korisno pročitati i poglavlje (ili čak i cijelu knjigu) o "Bakariću nakon smrti", to jest o tome što se događalo s njegovom političkom ostavštinom osamdesetih, što devedesetih godina, a što i kasnije.

Knjiga *Bakarić: politička biografija* važno je i vrlo lijepo napisano djelo koje nas nije ostavilo bez odgovora na pitanja što je i kakva je bila Hrvatska u socijalističkoj Jugoslaviji. Autor zaslužuje pohvalu za odvažnost u odabiru teme, kao i za intelektualnu i profesionalnu hrabrost kojom se vrlo uspješno odupro zamkama raznih mitskih interpretacija, i to jednako socijalističkih i nacionalističkih. Autor je napisao trezvenu knjigu, poštenu prema osobi koja joj je u središtu interesa, kao i prema razdoblju u kojemu je djelovala. ■